

ПРЕДРАГ Д. ПАВЛИЋЕВИЋ
Академија за националну безбедност
Београд

УДК 342.7:324
Монографска студија
Примљен: 02.02.2017
Одобен: 23.02.2017
Страна: 267-278

ПОЛИТИЧКО ЛИДЕРСТВО И ДОСТОЈАНСТВО

Сажетак: У концептуалним оквирима теорије политике аутор је дефинисао достојанство као инхерентан квалитет политичких ентитета који им омогућава да биствују и да буду третирани у складу са њиховом природом (идентитетом, карактером или функцијом), а који се различито може испољити у зависности од њихових способности, капацитета, планова деловања или намера, односно одредница политичког времена и контекстуалних ограничења за носиоца достојанства. Достојанство је у политичкој сфери дато по дефиницији (преко низа права) али тиме ипак није остварено, оно је само потенција коју политички актери – лидери – морају изградити и освојити првенствено свесном и циљном активношћу. Стога је такође констатовано да начин на који политички лидер показује, испољава и чува достојанство исказује шире принципе на којима дела, као и да су принципи поштовања достојанства блиско повезани са принципима легитимитета. Закључено је да достојанство изражава меру слободе политичких актера. Међутим, поштовање принципа достојанства код политичких лидера има своје кључно ограничење: друштвени и међународно-политички оквир свог испољавања. Стога се може јавити парадокс: управо жртвовање достојанства као мере слободе може бити начин да се одржи идентитет и створе основе за будућу слободу. Вештина да се пронађе права мера ригидности у одбрани достојанства – и на другом крају континуума јасно дефинише и никада не пређе граница унижавања – обележје је промишљених и мудрих одлука, оних које и чине субјективну и активну компоненту онога што обухвата подручје друштвене реалности коју називамо политика.

Кључне речи: моћ, понос, идентитет, интегритет, легитимитет, рационалност, самопоштовање, углед, одбрана, геополитика

Увод

Достојанство се одређује као универзална, суштинска и безусловна вредност, или принцип¹. У овом раду се категорија достојанство разматра из пер-

¹ Марјановић, 2013: 98-99: „...И управо је та човечност људско достојанство јер се као моралност утемељује на уму и слободи. Док ствари имају свој еквивалент, па се зато могу разменити и зато имају своју цену, човек себе и другог може употребити само као сврху и у томе се огледа достојанство човека као личности које нема цену. ... аутономија је основ сваке умне природе и људског достојанства. Принцип поштовања људског достојанства је универзалан јер само тако нећемо

спективе теорије политике и ставља у контекст политичког лидерства. У раду прихватамо одређење политике које каже да је она сфера реалности која обухвата делатности усмерене на регулисање друштвених процеса преко дефинисања скале приоритета развојних циљева и начина њиховог остваривања, које су одређене утицајношћу актера укључених у одлучивање (њиховом социјалном и институционалном позицијом, као и мером поштовања принципа моћи, традиције и преовлађујућих вредносних образаца у друштву), потом испуњавање циљева ускалађивањем конфликта проистеклих из различитости интереса актера који их јавно и/или тајно реализују у оквирима, под утицајем и у интеракцији са ширим (економским, друштвеним, културним, професионалним) детерминантама, даље промене правила и институционалних оквира операционализације одлука и формулисања идејних конструкција које захтевају нова решења о коришћењу и дистрибуцији друштвених ресурса као одговор на промене у друштвеним односима и/или карактеру и степену утицаја спољних фактора (Pavličević, 2014: 90).

У концептуалним оквирима теорије политике

достојанство можемо одредити као инхерентан квалитет политичких ентитета који им омогућава да биствују и да буду третирани у складу са њиховом природом (идентитетом, карактером или функцијом), а који се различито може испољити у зависности од њихових способности, капацитета, планова деловања или намера, односно одредница политичког времена и контекстуалних ограничења за носиоца достојанства.

На изложени начин одређено достојанство у политици може се уочити опредмећено код појединаца (држављанина и грађанина, бирача или страначког активисте, до дипломате или политичког лидера), групе (нпр. посланичке групе) или институције (од политичких савеза, преко државе и њених институција – рецимо, скупштине до органа локалне самоуправе).

Кључни делајући субјекти у сфери политике су политички лидери. Уз издвајање и *назначавање појединих теоријских поставки* за разумевање места категорије достојанства у политичкој сфери овај текст ће ставити фокус и *предложити оквире* на разумевање и разјашњавање места достојанства у концепту политичког лидерства.

Вишедимензионалност концепта

Као и категорија слободe (слобода *за* и слобода *од*) и категорија достојанства мора бити одређена позитивно и негативно, што значи да достојанство код политичких актера подразумева:

другог употребити као средство него као сврху и у тој универзализацији (поопштавању) је смисао чувене Кантове максиме о моралности. Идеја човечанства је сврха по себи, а морални поступак се састоји у томе да се не дирне у идеју човечанства у себи али и другоме. Понашати се у складу са умом значи поштовати своје и туђе достојанство, признавати себе и другог као личности чиме се афирмише сопствена и туђа слобода одлучивања и делања“.

- *имати способност и могућност да се буде достојанствен* (бити у могућности да се искажеш као аутономан политички субјект, имати право и простор за политичко деловање у границама права, делати на начин адекватан својој природи, деловати у складу са својим уверењима, вредностима које подржавају, потребама и интересима – поштујући и не угрожавајући туђа) и
- *не-бити спречен да испољии или одбрании* достојанство, што значи бити поштован као делајући политички субјект, при чему
  - канали и средства за повреду туђег достојанства требају бити правом и политичком праксом / културом сведени на минимум док
  - правом дозвољени методи и алати за одбрану достојанства требају бити разноврсни, делотворни и доступни.

Категорија достојанство је иначе тесно увезана са концептом слободе, слобода и људских права, те се и у текстовима који се баве лидерством појављује у овим проблемским оквирима. Ради илустрације:

- „... у многим уставима и међународним документима људско достојанство заузима врло истакнуто место јер не само да се у њима појављује на самом почетку него има и својство фундамента. На основу њега се закључује о великом броју права и слобода која припадају човеку као што су право на живот, слободу као самоодређење али и многа друга“ (Марјановић, 2013: 96-97);
- „Филозофи користе различите метафора за описивање права. Joel Feinberg описује права као неку врсту моралног намештаја: она су чврсте ствари на којима грађани могу да стоје. Људи који имају права могу да захтевају да их други третирају са поштовањем. Бити носилац права је поседовати неку врсту фундаменталне вредности и достојанства“ или „Рећи да је слобода суштински вредна је рећи да је добра себе ради. На пример, многи филозофи сматрају да је добро подржити људске слободе јер је то оно што је потребно да би се поштовало основно људско достојанство“ (Brennan у Couto, 2010: 190-198);
- „... ‘Људска права’ се односе на оне посебно битне елементе живота људског бића без којих би људске слободе и достојанство било немогуће“; „Оправдање људска права уз позивање на било које од ових аисторијских темеља, без обзира да ли је то природа, божански план, или људско достојанство, такође има важне импликације за политичко лидерство. Оно омогућава да се залаже за примену стандарда људских права широм света“; „Специфична људска права се, другим речима, ‘појављују. . . од конкретних искустава, посебно страдања истинских људских бића и њихових политичких борби у одбрани или ради остварења њиховог достојанства’ (Donnelly, 2003, стр. 58)“ (Zivi у Couto, 2010: 199-206);
- „Различита тумачења поштовања као права човека може ставити вођство у осетљиве ситуације. На пример, када две стране изложе супротстављене захтеве и различита очекивања, поштовање мора да бити показано у разумевању очекивања и поступано са свима са достојанством током преговарачког процеса. Типично, лидерство користи понашања и процесе који омогућавају обема странама да изнесу своје виђење и очекивања, изнесу своје захтеве, и када је то могуће учествују или разумеју процес доношења одлука“. (Hannum, Glover у Couto, 2010: 614).

Достојанство је зато и у политичкој сфери дато по дефиницији (преко низа права) али тиме ипак није остварено – оно је само потенција коју политички актери – лидери – морају изградити, освојити и затим гајити првенствено свесном и циљном активношћу. Основ за наведену тврдњу могу за почетак

бити и констатације: „Ренесансни мислилац Мирандола (1463 – 1494) начинио је заокрет у схватању људског достојанства идејом о самостварању човекове индивидуалности. Човек је биће без унапред одређене суштине, њега карактеришу недовршеност и празнина, а самоодређење, самостварање је оно што је специфично људско. Због тога је људско достојанство више задато него дато – човек као индивидуа бира сопствено устројство и будућност; његова права природа је у слободи да самог себе одреди и пројектује, у чворишту могућности које у себи носи“ (Марјановић, 2013: 97-98).

Достојанство исказује и истиче интегритет, његово постојање је знак способности да се испољи сопственост (специфичност), означава могућност прављења избора које продукује одлуке, тиме и потентност слободног чињења².

Осећај да је очувано самопоштовање знак је да смо очували први предуслов очувања достојанства. Ханум и Гловер (Hannum, Glover у Couto, 2010: 616-617) пишу:

„Самопоштовање није био фокус овог поглавља. Међутим, лидери желећи да испитају и можда побољшају своје самопоштовање могу хтети да размотре следеће елементе:

- *Изглед* (одећа, говор, углађеност, говор тела): Да ли како представљамо себе тачно представљамо најбоље од онога што се надамо за себе? Да ли ваш изглед пренеси поруку коју желите да људи имају о вама?
- *Дружење* (друштвене мреже, породица, итд): Да ли сте ангажовани и стварате односе на које сте поносни а да одражавају и унапређују најбоље у вашем карактеру?
- *Углед* (постигнућа, претходна понашања / инциденти): Да ли сте научили из својих грешки и склопио мир са њима? Да ли сте саопштили своја достигнућа прецизно и на одговарајући начин?
- *Понашање* (речи и дела, третирање других, реакције у ситуацијама, итд): Јеси ли поносан на то како се понашаш према другима? Да ли сте свесни туђих перцепције свог понашања? Да ли ваше понашање тачно одражава ваше вредности и намере?
- *Вредности или веровања* (која ће људи сазнати кроз речи и дела): Да ли сте свесни које вредности и уверења подржавате и како она утичу на ваш суд и понашање?⁴.

Испољавање достојанства у најмањем одржава самопоштовање (које појачава активитет), оно исказује и спремност да се брани идентитет (став и

---

² Марјановић, 2013: 99: „... Морални и правни закони могу се човечно сачинити једино на основу поштовања људског достојанства. Мада Кант појам људског достојанства није употребљавао за занимање своје филозофије права него само филозофије морала оно је, због јединства Кантове практичке филозофије, темељ и самог права. Човечност се у праву чува заштитом слободе као његове супстанце тако да је читаво поље легитимитета омогућавање моралности или заштита људског достојанства. Човеку је својствена унутрашња слобода да на основу ума стиче увид у исправност и остваривост својих одлука, а задирање у ту његову унутрашњу слободу је повреда достојанства. Због тога слобода одлучивања припада најдубљем језгру људског бића. Исто тако, део човековог достојанства чини и све оно што га прожима у сопственом окружењу – породица, језик, вероисповест, националност, што чини његове корене и идентитет“.

вредности). Стога су у политичкој сфери знаци достојанства показатељ да политички актер уопште поседује квалитет да буде политички субјект, посебно лидер.

Истиче се такође. „У старом Риму достојанство (*dignitas*) је било сталешка категорија части, а приписивано је само лицима са политичким субјективитетом... Кроз читав Средњи век *dignitas* је имао аристократски, неегалитарни смисао и везивао се за порекло, титуле и феудална права. Међутим, већ је Цицерон (106 - 43 г.п.н.е.) најавио преокрет јер је сматрао да је достојанство универзална категорија као суштина човечности и да припада сваком човеку, као дужност и врлина, повезујући га тако са моралношћу уместо са сталешком припадношћу“ (Марјановић, 2013: 97). У концепту достојанства је ипак, када се стави у контекст политике и политичког, остао елемент који означава (важан) положај, ранг. Достојанство зато – да би уопште постојало – мора садржати чврсту основу (моћ, ресурсе, важан положај и одрживу позицију), ма којег обима ова основа била. Стога, у основи ослоњена на егалитаристичко начело (сви грађани се подједнако морају третирати као вредност по себи, поштовање и уважавање њиховог Ја проистиче из достојанства као суштинског својства њиховог Ја), категорија достојанства у политичкој сфери ипак не може имати егалитаристичке исходе.

Мада, померање граница испољавања оног што политички лидери схватају као достојанство (а могу га схватити било као престиж, углед, ауторитет или моћ) има своја ограничења – јер даје основе другој страни за процењивање и на крају јасно одређење граница које је политички субјект поставио. Дозволити учесницима у политичкој арени – посебно супарницима и непријатељима – да зна ваше могућности, лимите и планове (одбране онога што сматрате позицијом која подразумева достојанство) увек води политичком поразу. Стога изгледа да одржање основа достојанства подразумева и мора у себи садржати компоненту тајности. Међутим, кландестилна компонента није оно што даје снагу достојанству – јер ће тајна кад-тад бити разоткривена – већ управо јавна димензија. Снага достојанства у политици и јесте рефлексивна интеракција са другим, јер се у интеракцији огледа степен уважавања политичког субјекта – посебно код политичких лидера. Уважавање при том проистиче из (институционалне и неформалног) утицаја/моћи политичког субјекта – подједнако његове способности да сакрије немоћ. Стога достојанство код политичких лидера у првом реду означава начин деловања које указује на њихову недвосмислену намеру да се одржи интегритет коју прати одређен степен способности (капацитета) да се намера реализује. Потом, а на тој основи, решеност (не ретко храброст) да се очува част и углед онога што (политички лидер) оличава и претставља.

Начин на који политички актер показује, испољава и чува достојанство исказује шире принципе на којима дела. Овде се не ради о поштовању моралних принципа који на политичком пољу нису релевантне категорије (мада се принципијелност / доследност или одговорност могу на њих ослањати).

У политици је мера и карактер (квалитет) и адекватност понашања политичких актера увек дат и одређен преко перцепције других политичких актера

– било непријатеља, било супарника, преко следбеника до оних незаинтересованих или чак апатичних.

Самоконтрола је једно од обележја политичког деловања које може упућивати на испољавање достојанства – а када изостане може директно угрожити достојанство других. Самоконтрола се у политици у основи своди на толеранцију. Управо способност исказивања толеранције може да истакне дигнитет, димензије које истичу не само самоконтролу већ и снагу – храброст и/или умност, самосвојност, до изузетности. Али до мере када толеранција не отвара врата за угрожавање политичког идентитета, и не открива слабе стране.

Самоконтрола је, дакле, у политици пожељна – али некад није могућа у политичких лидера – сугестије за побољшање техника самоконтроле могу на име бити и ствар клиничке психологије. Штавише, самоконтрола није увек и нужно захтев ефикасног политичког деловања – пошто ирационалност која прелази у мржњу и бес – и немилосрдно руши принципе достојанства – може бити (као што је то показао фашизам) врло ефикасан манипулативни политички модус и инструмент. Свакако, контрола свих политичких околности није могућа – чак ни у мисаоним конструкцијама – па тиме није могуће *прецизно* ни знати шта је одговарајући модус политичког понашања и деловања.

Неинтенционалне и/или симболичке форме испољавања достојанствености које се код политичке публике различито схватају и доживљавају – као отменост, господство, специфичан став који испољава јаку и важну личност, важност и изузетност – не могу се само свести на форму. Форма у основи може означити отменост држања – што, јасно је, може допринети престижу, репутацији лидера³. А репутација, посебно она подржана ефикасношћу, појачава лидерovu аутономију и слободу деловања. Ове форме могу указивати управо на више позитивних атрибута потребних сваком политичком лидеру да би одржао свој статус и мотивисао следбенике – као самоспознаја или самопоштовање (без гордости, охолости и надмености), или одмерену а здраву снагу, стабилност и сигурност. Са друге стране, анализа форме може ићи и до закључка да делања појединих лидера упућује и на модерни речник, у њему на реч селебрити – у њеном пожуративном значењу.

Аметер и сарадници (Ammeter et al., 2002: 778-779) упућују да истраживачи (House and Podsakoff, 1994, House 1977 и др.) тврде да су истакнути лидери веома забринути због свог имица, посебно у настојању да их следбеници доживе као веродостојне, компетентне и поуздане, а да су истраживања показала да симболичко и невербално понашање лидеру може бити потенцијално моћан инструмент утицаја (да ефикасна употреба лица и телесних израза и гестова може бити корисна у циљу промене афективне / емотивне реакције следбеника).

Потребно је постићи да се достојанство као начело које је уважено у делању политичких лидера не испољава само у њиховом дискурсу – јер у њему

---

³ Морамо приметити, према Аметер и сарадници (Ammeter et al., 2002: 756), лидер развија репутацију (како повољну тако и негативну) по основу атрибута као што је компетентност, одлучност, поузданост и / или ефикасност.

може лако опстајати. Тачније, да би градио основе за поверење, лојалност и једноставну послушност оних које репрезентује, усмерава и води лидер треба увек имати у виду да је поштовати истину некад ефикасан начин утицаја и грађења статуса. Политички концепти се не морају остваривати и подршка за њих увек ослањати на лажи – а када је та лаж сива и читљива није само удар на радио грађана већ управо стога посебно вређа њихово достојанство. Психолошка принуда у политици може бити болнија и трајнија од оне брахијалне. Поштујући шире културне оквире и детерминанте политички лидери би требало да знају да су „Shahinpoor и Matt (2007) утврдили да се говор истине (оних на власти) организационо вреднује као неговање вредности повезаних са лојалношћу, достојанством, аутентичношћу, аутономијом, интегритетом, храбрости и личном савешћу“ (Dixon у Couto, 2010: 695).

Опет, као принцип политичке активности и одлука достојанство не ретко остаје само форма и флоскула уколико се не гради у свеукупном ставу, вредностима које лидер заступа и штити, а посебно конкретној акцији. Лакше је, наиме, да лидер поштује начело достојанства само на реторичком нивоу – градећи не ретко и прагматичан и ефикасан модус свог политичког ангажмана, но да свој лидерски стил гради тако да се у свим аспектима његовог деловања испољава његов и идентитет заједнице коју представља (читај, да лидер свестан својих ограничења – поштујући како њих, подједнако и своје вредности, потенцијале и циљеве, сходно својим могућностима и околностима дефинише начине и средства, те делује у правцу остваривања вредности, хтења, потреба и интереса политичког идентитета који представља). Чувајући своје достојанство политички лидер тако чува и достојанство оних који му дају легитимитет. Принципи поштовања достојанства су зато блиско повезани са принципима легитимитета.

Поред наведеног, потребно је да се увек може уочити да је повучена доња граница испод које политички лидер не сме ићи а да не угрози, или не уруши и сруши основе на којима почива достојанство. Достојанство се губи лако, тешко га је постојано задржати као принцип политичког активитета, али се и теже урушава и уништава када није маска и фарса.

Политички лидер, дакле, *мора* да ради, дела, показује се и исказује као опредмећење достојанствености. Уз константну обавезу да штити и поштује достојанство оних који његовом политичком делању дају легитимитет лидер не сме заборавити и да својим понашањем утиче на модел политичког понашања у целој политичкој заједници. Лидер мора чувати достојанство не само због очувања и јачања свог угледа, не само због поштовања принципа репрезентације (очувања идентитета, права и интереса оних које представља) и не само због очувања свог легитимитета, већ и због очувања минимума моћи – јер је моћ основ његовог статуса и инструмент деловања, ма на чему је градио. Дакле, првенствено ради очувања суштине своје позиције, њене посебности, лидер мора поштујући принципе грађења и очувања достојанства – да се искаже, покаже и докаже да је лидер, да је први, да је вредан да буде први. Уколико за то има потенцијала.

Унижавање и одбрана достојанства

Политички конфликти у основу почињу поводом оквира којима се дефинише будућност – тј. поводом метода и средстава којима се она досеже. Актуелни процеси и њихово схватање је нужно место судара, док је политичка историја позадина који добија форму аргумента. Стога се истинска политичка победа исказује у мери у којој политички актери успевају да униште сваку суштинску и манифестну димензију политичких супарника и/или непријатеља која чува или подсећа на прошлост, исказује позицију у садашњости и означава перспективе за будућност. Једна од таквих димензија је достојанство.

Очување достојанства подразумева јасну свест о властитом положају, политичком окружењу и факторима који га дефинишу. Није могуће очувати достојанство уколико се не зна и не поседује јасна свест о обиму моћи којом се располаже. Много је лакше и једноставније обманути друге о обиму моћи којом се располаже него остварити јасну свест о њој. Није могуће самозаваравање. Као што ни слабост не може бити продуктивна, те не може створити ефективне инструменте очувања достојанства.

Засигурно је већ негде написано и да је крајњи циљ уништавања нечијег достојанства уништење нечије воље. Претпоставка постојања и истинског утемељења воље је слобода. Воља може бити остварена једино уколико има могућности – слободу да се испољи. Односно, воља се испољава уколико субјек има способности да се буде свој, да се изрази својственост, као и да се ова сопственост слободно развија. На крају, да то самопотврђивање добије облик ширења утицаја. Политичко деловање је осмишљен процес. Ако утврдимо да се у политичкој сфери покушава, или да се у потпуности успева урушити нечије достојанство, то значи да онај ко у том правцу делује свесно и јасно интенционално жели да уништи вољу (не само способност већ и намеру саму) угроженог политичког ентитета да брани свој идентитет. Да би то (онај који напада) успео први ефекат и резултат је, дакле, да уништавајући нечије достојанство уништи његову вољу. А када нестане достојанства онда важи она латинска *Mors ultima ratio*.

Битно је разумети сам процес овог уништења, као и средства која се примењују у том процесу, мада су она само техничка помагала. Али њих треба анализирати да би их (благовремено) препознали. То јесте циљ и подручје истраживања теорије о политици, а како би се, треба то нагласити, заштитио ентитет. Пошто уништавање достојанства директно урушава сваки ентитет. Дакле, при уништавању нечијег достојанства само уништење није једини момент од значаја, мада је најбитнији резултат процеса.

Круто настојање да се очува достојанствено – односно у том правцу испољено држање / став и усмерене активности – није чак по значају први, а никако није једини начин очувања угледа и части. Предтходно јер постоји опасност (посебно у континуитету политике силе) да принципијелно настојање да се очува достојанство доведе до још већег унижавања. При чему изгледа важи правилност да што је унижавање дуготрајније, све је шире по областима које захвата, дубље задире у друштвено ткиво и политичке институције, озбиљније је по последицама, и теже га је анулирати.

Са друге стране, унижавање може бити пратећа категорија не само оних политичких актера који су у фази декаденције (или су сасвим поражени), већ и оних који, уз реалну процену политичких процеса и односа, опортунитетом (конформизмом, лукавством, прорачунатим попуштањем па и снисходљивошћу) граде (па и шире) просторе свог деловања.

Оправдање за урушавање лидерског достојанства је, наиме, у политици могуће установити, а то може бити:

- Немерљиво јача претња силом и захтеви / нужност крајњег политичког опортунитета;
- Начин да се постигне, досегне одређени или специфичан политички циљ, да се прошире политичке алтернативе и могућности, изврши алокација ресурса, посебно као пут да се дизајнира жељена друштвена и политичка констелација односа и створи политичка клима, често одређен намером да се у одређеном правцу усмере (па тиме чак и мотивишу) следбеници, или;
- Да се изрши, оствари и појача утицај, односно максимизира моћ – ојачају формални и неформални канали и инструменти моћи.

Док је разлог и мотив за одређено лидерско понашање врло очљив и јасно следи из садржаја прве тачке, преостале две одреднице могу противречити ставу да лидер мора штитити и чувати своје достојанство.

На изглед парадоксално, поступци којима политички лидери урушавају свој интегритет, аутономију деловања, своју самосвојност па и вољу (уколико се сложимо да су то одреднице и показатељи испољавања достојанства) могу управо ојачавати његов положај – што опет јача потенцијале за чување достојанства. Ови (манипулативни) поступци (нпр. попуштати захтевима политичког опонента и/или сарадника, претварати се и симулирати, бити чак и снисходљив, оклевати, извињавати се) резултат су процене политичког времена и тајминга, усмерени су на чекање на долазак повољнијег политичког тренутка и успостављање повољније констелације снага, као и на добијање подршке. Они могу бити промишљена стратегије одвлачења пажње, или управо привлачења пажње као једноставна тактика крађе и позајмљивања идентитета – а тиме и моћи (рецимо, опонашање свог партијског шефа у политичкој пракси Србије није тако редак случај). Последње наведено је често политичка мимикрија која ствара основе за политичке савезе и договоре, и која чак, са друге стране, и крњи моћ онога од кога је позајмљена. При чему је одмазда или освета одменутима у овом случају контрапродуктивна.

Свакако, ако се добро лидерство одреди сумултано као етички исправно и као адекватно са аспекта инструменталности овакви поступци су неодговарајући, али у политичком животу се ретко када постављају оваква питања, она се остављају историчарима и као добар материјал за следећу негативну изборну кампању политичким супарницима. Једноставно, одређена понашања, поступци, тактике или стратегије се од стране политичког тела код лидера прихватају или не, или се само толерушу – до тога да се очекују или прижељкују и отворено подржавају. Оне могу бити више увезане са концептом достојанства, било да га одржавају (подижу углед, поштовање) било да га руше код самом лидера, или их лидер усмерава да би угрозио туђи дигнитет.

Поменути поступци нису обележја јаких политичких лидера и не могу имати дугорочне политичке бенефите, али краткорочне и засигурно релативно употребљиве врло често имају. Приметимо, супротан став и реакције – искушења охолог и надменог понашања (до намерног повређивања политичких супарника, оптужби и увреда) – такође не могу имати дугорочне позитивне ефекте по лидера. Али и ова понашања могу имати краткорочне ефекте, посебно сасвим видљиве у изборним кампањама. Што упућује на промишљање реалних димензија које обухвата и подразумева категорија достојанства у политичкој сфери.

Достојанство, нећемо ништа ново написати, подразумева да је свако, и у поједнакој мери достојан поштовања. Достојанство се том линијом може, кад је дискурсни оквир политичко лидерство, и једноставно одредити као поштовање или уважавање лидера, тачније, високо цењење његових способности, изузетних особина или политичких дела и постигнућа засновано у првом реду на когнитивним судовима политичке публике или следбеника о вредностима које он поседује. Мада може имати додирних тачака са концептом харизматског лидерства овако схваћен лидеро-статус ослања се на оцени његовог рационалног деловања⁴.

Али треба изградити и климу која поштује достојанство као свима доступну вредност. Ханум и Гловер (у Couto, 2010: 616) тако истичу:

„Следе неки специфични лидерски поступци који могу обезбедити да се покаже поштовање и ствара клима поштовања:

- испољити интерес за и поштовање других перспектива, знања, вештина и способности.
- изразити признање и захвалност за напоре и доприносе других.
- обезбедити приступ ресурсима да помогну другима да обављају своје функције или постигну своје циљеве.
- саопштити информације о политикама, променама, могућностима, или било чему другог што може да утиче на људе или њихов контекст.
- разјаснити процес доношења одлука и, када је то потребно, тражити улаз у процес.
- Ако неко или група осећа ‘неправду’, признати ту перспективу и извинити се ако је оправдана и исправна“.

Нужност поштовања принципа достојанства

Не сме се заборавити да очување достојанства може стварати основе за операционализацију еластичне политичке стратегије и за флексибилност политичког делања, пошто:

1. достојанство чува легитимитет – јер подстиче механизме позитивне идентификације. Овде је чак сасвим ирелевантно да ли је достојанство обележје засновано на чврстим темељима – док се уочава као постојеће;

---

⁴ Да назначимо да би, са друге стране, огољено поштовање статуса или функције лидера и/или уважавање институције коју оличава свело лидеро-достојанство на питање легалитета и легитимитета, или послушности према власти.

2. достојанством се исказује могућност (решеност) да се на кредибилну претњу одговори адекватном узвратном претњом. Мудрост је проценити у којој мери је она могућа (изводљива) и делотворна;
3. чувањем достојанства се показује другом способност (ма колика да је), капацитети (ресурси) и вредност – тиме отварају поља, граде основи и могућности за нова савезништва;
4. чувањем достојанства се шири поље слободног одлучивања – ствара простор за калкулације – чиме се одржава могућност промене политичког курса, до одступања које није пораз. Дигнитет у *том смислу* може бити одговор на притисак, манипулацију и провокацију;
5. Када се дефинишу циљеви политичког деловања који не уважавају очување достојанства те циљеве није више могуће лако повратити, и даље чувати у политичкој агенди. Када се дефинишу циљеви политичког деловања који уважавају очување достојанства исказује се став који означава да постоје границе угрожавања и притиска, услед потенцијалне спремности за отпор;
6. достојанство је претпоставка очувања способности за одбрану (јер је претпоставка одбране спремност за одбрану).

Достојанство, дакле, изражава меру слободе (избора) политичких актера. Међутим, поштовање принципа достојанства код политичких лидера има своје кључно ограничење: друштвени и међународно-политички оквир свог испољавања. Геополитичке констелације дају оквире за праву меру интенционалности (рационалне или ирационалне) у испољавању дигнитета политичког актера. Потребно је да они реално сагледају (геополитичке) односе и разумеју политичко време, да би правилно проценили своје позиције. Стога се може јавити парадокс: управо жртвовање достојанства као мере слободе може бити начин да се одржи идентитет и створе основе за будућу слободу. Вештина да се пронађе *права мера* ригидности у одбрани достојанства – и на другом крају континуума јасно дефинише и никада не пређе граница унижавања – обележје је промишљених и мудрих одлука, оних које и чине субјективну и активну компоненту онога што обухвата подручје друштвене реалности коју називамо политика.

Литература:

1. A.P. Ammeter et al., "Toward a political theory of leadership", *The Leadership Quarterly*, 13 (2002), pp. 751–796
2. Brennan Jason, „Liberty and Freedom“, in: *Political and Civic Leadership: A Reference Handbook*, Editor Couto, Richard A., Copyright 2010 by SAGE Publications, Inc, EBSCO Publishing : eBook Academic Collection (EBSCOhost) - printed on 7/15/2016 11:17 PM via KOBSON – SERBIA AN: 481118 ; Account: s4801949, pp. 190-198
3. Dixon Gene, „Speaking Truth to Power“, in: *Political and Civic Leadership: A Reference Handbook*, Editor Couto, Richard A., Copyright 2010 by SAGE Publications, Inc, EBSCO Publishing: eBook Academic Collection (EBSCOhost) - printed on 7/15/2016 11:17 PM via KOBSON – SERBIA AN: 481118 ; Account: s4801949, pp. 691-700

4. Hannum Kelly M., Glover Sarah L., „Respect“ in: *Political and Civic Leadership: A Reference Handbook*, Editor Couto, Richard A., Copyright 2010 by SAGE Publications, Inc, EBSCO Publishing : eBook Academic Collection (EBSCOhost) - printed on 7/15/2016 11:17 PM via KOBSON – SERBIA AN: 481118 ; Account: s4801949, pp. 611-618
5. Marjanović, Miloš, Ljudsko dostojanstvo kao društvena i pravna vrednost, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, 3/2013, str. 95–105
6. Pavličević Predrag, The importance of leader’s abilities in political leadership, *Nauka i društvo*, 1 / 2014 (leto), str. 89-112
7. Zivi Karen, „Human Rights“, in: *Political and Civic Leadership: A Reference Handbook*, Editor Couto, Richard A., Copyright 2010 by SAGE Publications, Inc, EBSCO Publishing : eBook Academic Collection (EBSCOhost) - printed on 7/15/2016 11:17 PM via KOBSON – SERBIA AN: 481118 ; Account: s4801949, pp. 199-206

POLITICAL LEADERSHIP AND DIGNITY

Summary: In the conceptual framework of the theory of politics the author has defined dignity as the inherent quality that allows for political entities to exist and be treated in accordance with its nature (its identity, character or function), which may manifest themselves differently depending on their skills, capabilities, action plans or intentions, respectively of determinants of political time and contextual limits for carriers dignity. In the political sphere dignity is given by definition (through a series of rights), but in this way is not fully achieved, it's just a potential that political actors – leaders – must build and conquer primarily with conscious and teleological activity. Hence it was also noted that the way in which political leader shows, manifest and preserves the dignity expresses broader principles on which he or she work, as well as that the principles of respect for dignity is closely connected with the principles of legitimacy. It was concluded that the dignity expresses the measure of freedom for political actors. However, respect for the principles of dignity among political leaders has its key constraint: a social and international political framework of its manifestations. Therefore, it can occur paradox: precisely the sacrifice of dignity as a measure of freedom can be a way to maintain the identity and create a foundation for future freedom. Skills to find the right measure of rigidity in the defense of dignity – and at the other side of the continuum clearly defined and never exceed the limits of humiliation – is characteristic of thoughtful and wise decisions, those that make subjective and the active component of what encompasses the area of social reality that we call politics.

Key words: power, pride, identity, integrity, legitimacy, rationality, self-esteem, reputation, defense, geopolitics